

Gadymy Rimde jöhit at goýma däbi

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Gadymy Rimde jöhit at goýma däbi GADYMY RIMDE JÖHIT AT GOÝMA DÄBI

Jöhit at goýmalaryny yzygiderli baglanyşyga getirmek üçin respublika döwrüniň ahyryndan başlap, gadymy rimliler öňden gelýän däbe eýerip, üç at göterýärdiler.

Bular praenomen, (birinji we tapawutlandyryjy at), nomen

gentilicium (klanyň ýa-da maşgala toparynyň ady, jynlar), goşmaça at cognomen (familiýasy, lakamy).

Emma bu döp katakomb ýazgylarynda agzalýan soňky asyrlardaky rimli jöhitler üçin öwrenişilmedik ýagdaýdy.

Latyn we grek atlary bolan jöhitleriň köpüsi bir at göteripdir, emma käbirleleriniň Lusius Domitius Apbas ýaly jübüt, hatda üç ady bolup bilipdir.

Azatlyga çykarylan gullaryň (libertus) öňki eýeleriniň familiýalaryny halandyklary öňe sürlüp, her azat adamyň hakyky adyny neberesinden gelyänler tarapyndan dowam etdirip biljek döp bolan cognomen hökmünde saklanyp galdy.

Emma Gadymy Rimde jöhitleriň atlandyrmasy boýunça düýpli işleri eden Leon bu düşündirişi entek bizi kanagatlandyryrdan daşdadygyny aýdýar.

Pompeý, Wespasian, Titus tarapyndan jöhitlere garşy alynyp barylan gazaply ýörişler wagtynda gul edilen köp sanly jöhit rimli «hojaýynlaryň» ýa-da öňki ussalaryň ýa-da muny özüne borç saýýan dindarlaryň üpjün eden maddy goldawlary bilen azalyga çykarylady.

Munuň özi Rimde hasaba alynan jöhit gul sanynyň pes bolmagyna täsir eden faktorlardan biri bolmagy mümkin.

Rimli aýal-gyzlara öwrenişikli bolşy ýaly, jöhit gyzlara erkeklerden has köp latynça at we has ýygjam ýagdaýda goşa at dakylýpdyr. Munuň bilen birlikde, birnäçe sany bolandygyna garamazdan rimli jöhidiň üç ada eýe bolmagy-da seýrek duş gelipdir.

Mysal hökmünde görkezilen iki ýazgy Ýuliýa Irene Aristanyň ýazgysy we Lusiýa Maesiýa Sabbatisiň sanaw görnüşinde berilen Maesius maşgalasynyň ýadygärligidir.

Emma Ýuliýanyň häzir «Palazzo Spada»-daky sarkofagynyň «Wia Nomentana»-nyň üstýndäki «Sent-Agnese» butganasynda saklanýandygyna ynanylyar we Lusiýanyň ýadygärligine atlary girizilen rimli maşgalanyň üç neslinde sami hasaplap bolan ýeke «Sabbatis» ady bar eken.

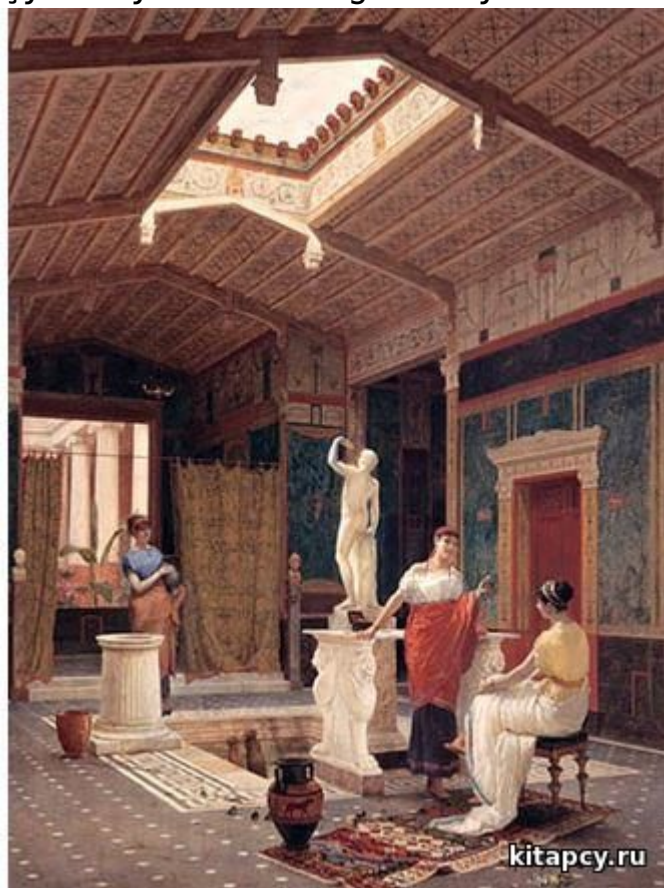

Rim jöhitlerinde patriarhal ýa-da «Injil» atlary seýrek ulanylýardy.

Yshagyň, Ýakubyň ady bir ýerde duş gelýär, emma hiç kimse Ybraýymyň ýa-da Ysraýylyň adyny tutmadyga meňzeýär.

XVI asyrdaky ýetmiş ýaşynda jöhitlige geçenden soň Sara adyny alan Beturiýa (Weturiýa) Paulina ýa-da Paullanyň hem bir ýazgysy tapyldy.

Jöhit mazarlaryndan tapylan köp sanly ýazgy ölenleriň gelip çykan ýerlerini görkezýär.

Umuman alanda, irki döwür Rim imperiýasy ilatynyň 10%-ni emele getirip biljek sekiz million jöhitden 100 müňi Liwiýada (Cyrenaica), bir milliony Mäsürde (Aleksandriýanyň ilatynyň 40%-i jöhit bolup biler) ýaşandygyny çak edilýär)n iki we bir Palestinada ýarym milliony, Kiçi Aziýada we Siriýada bir ýarym milliony, Italiýada ýüz müňi, bularyň kyrk-elli müňi-de Rimde ýaşaýardy.

Şol döwürde dünýäni dolandyran jöhitleriň galanyndan bir milliona golaýynyň Rim imperiýasynyň daşynda, esasanam Babylda (Wawilon) we Parfiýada ýaşandygy çak edilýär.

Korpusyň iň köneleriniň arasyndadygy çak edilýän Rimden gelen jöhit ýazgylarynyň köpüsi «Montewerde» gonamçylygyndan çykana meňzeýär.

Bularyň biri Aleksandryň ogly Makedonis atly bir ibrany üçin eken. Ol ildeşleriniň köpüsi ýaly Rimden we Wizantiýa Palestinasynyň möhüm portybwе paýtagty Sezariýeden gelipdir. Onuň ady sezariýeli jöhotleriň atlarynyň üstündäki ellinistik täsiriň iň gowy görkezijisidir.

Onuň ýazgysy «Dogrularyň hatyrasy bir nygmat üçin» öwürdi bilen soňlanýar. «Atalar sözi 10:7»-ä salgylanyp, belki-de, ahlak seljermesiniň maňzyny göterýär.

Rimden «Willa Torloniýa» gonamçylygyndan çykan ýene bir ýazgy Eýsebise Sezariýeniň aýaly Gelasiosdygyny aýdýar we şol bir wagtyň özünde «nygmat» sözi bilen soňlandyrýar.

«Montewerde»-den «Sepforis»-li Akone diýibem atlandyrylýan Ionios» üçin ýazylan hiç bir ýazgysy şondan öňki başgasy üçin ulanylan daşyň arkasyna ýazylmandyr.

Mazar daşlarynyň ikilenç ulanylmagy öwrenişilmedik döp dälidi. Iki ýüzüne-de ýazylan şeýle daşlara opistografiýa diýilýär.

Ioniosyň öýi Sepforis b.e.öňki I asyryň başlarynda Aleksandr Ýannaýyň golastyndaky Hasmon Jeliläniň adminstratiw merkezidi. B.e.öňki III asyryň başlarynda haham Ýehuda Ha-Nassiniň patriarhlygy döwründe we onuň nebereleriniň döwründe öňki Ýsraýylyň iň ýokary dolandyryş organy bolan Sinedrionyň ýerleşen ýeri we häkimiýetdäki Ýaşulylar Geňeşiniň oruntutary boldy.

Sinedrion Ierusalim ybadathanasynyň ýykylmagyndan öň we soň Rim zamanynda ibrany halkynyň dini, syýasy, hukuk işlerini dolandyrdy.

Tiberiýaly Alipiý we onuň ogullary Ýustusdyr Alipiý bilen birlikde «Montewerdä» jaýlanypdyr. Jeliledäki Antipasyň ikinji paýtagty Tweriýadan gelen bu migrantyň grekçe ady bolupdyr, onuň bir oglunyň ady latynça bolsa, beýlekisiniň kakasy bilen adybir grekçe ady bolupdyr.

Rim dünýäsiniň jöhitleri daşky görnüşi boýunça zamanabap gündogar ýewropaly we amerikaly jöhitlerden tapawutly döp-dessurlary bolan, heniz dirikä adyny çagasyna goýmakdan gaýra durmandyrlar.

Umut ATASEWEN,
gadymydünýä taryhçysy.

@atasevenoffica

Şenbe, 19.11.2022 ý. Taryhy makalalar